

การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับพุทธปรัชญามหายาน

นางสาวศุภพรพรณ สุภพันธุ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ. ศ. 2529

ISBN 974 - 566 - 624 - 6

013336

I16577644

A COMPARATIVE STUDY OF THE CONCEPT OF THE BUDDHA
IN THERAVADA AND MAHAYANA PHILOSOPHY

Miss Bhudbhun Supabhun

A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of Philosophy

Graduate School

Chulalongkorn University

1986

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเกี่ยวกับพระพุทธรูปเจ้าในพุทธปรัชญา
เน่ยวาทกับพุทธปรัชญามหายาน

โดย นางสาวศุภพรพรณ สุภพันธุ์
ภาควิชา ปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ วิจิตร เกศวิศิษฐ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาคำหลักสูตรปรัชญามหายาน

.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.สรชัย พิศาลบุตร)

รักษาการในตำแหน่งรองคณบดีฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติราชการแทนรักษาการในตำแหน่งคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการ สอววิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.มารค ทวมไท)

..... กรรมการ

(ศาสตราจารย์ กীরติ บุญเจือ)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ วิจิตร เกศวิศิษฐ์)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มารยาท กิจสุวรรณ)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์   การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในพุทธปรัชญา
 เถรวาทกับพุทธปรัชญามหายาน
 ชื่อนิสิต   นางสาวยุศพรพรรณ   ศุภพันธ์
 อาจารย์ที่ปรึกษา   รองศาสตราจารย์   วิจิตร   เกศวิศิษฐ์
 ภาควิชา   ปรัชญา
 ปีการศึกษา   2528

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในพุทธปรัชญาเถรวาทและพุทธปรัชญามหายานในแง่เปรียบเทียบ

ในพุทธปรัชญาเถรวาท พระพุทธเจ้าเป็นบุคคลธรรมดาเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ที่ไต่ตั้งปณิธานมุ่งบำเพ็ญบารมีมาแต่ในอดีตชาติ ในฐานะพระโพธิสัตว์เพื่อจะตรัสรู้เป็นพระอรหันต์พระสัมมาสัมพุทธะ เมื่อพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีถึงขั้นที่จิตมุ่งมั่นต่อพุทธภูมิก็จะได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่าจะได้ตรัสรู้ในอนาคต จากนั้นพระโพธิสัตว์ก็จะบำเพ็ญบารมีต่อมาจนกระทั่งได้ตรัสรู้และเข้าถึงภาวะการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยสิ่งที่พระองค์ตรัสรู้คือ อริยสัจ 4 อันเป็นแนวทางให้ผู้นับปฏิบัติตามสามารถหลุดพ้นจากทุกข์ได้

ในพุทธปรัชญามหายาน มีการแบ่งพระพุทธเจ้าออกเป็น 3 ประเภท คือ พระอาทิพุทธะ พระมานุสสพุทธะ พระชยานิพุทธะ โดยพระอาทิพุทธะเป็นพระพุทธะองค์แรก ที่อุบัติขึ้นมาพร้อมกัโลก และเป็นขอเกิดแห่งพุทธะองค์อื่น พระมานุสสพุทธะจะมีลักษณะเหมือนกับพระพุทธเจ้าฝ่ายเถรวาทและหมายถึงองค์เดียวกัน ส่วนพระชยานิพุทธะนั้นกำเนิดจากอำนาจญาณของพระอาทิพุทธะ พระชยานิพุทธะเป็นพระพุทธเจ้าที่มีลักษณะคล้ายเทพเจ้า มีลักษณะเป็นสัมโภคกาย ประทับอยู่ในพุทธเกษตรต่าง ๆ ในโลกชาตอื่น ๆ และเป็นผู้ที่ไต่รับการเคารพสักการะเด่นชัดที่สุด ส่วนความคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ถือเป็นแกนกลางที่สำคัญและเป็นจุดหมายแรกของฝ่ายพุทธปรัชญามหายาน อนึ่งการเป็นพระโพธิสัตว์ในมหายานมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ เข้าถึงความ เป็นพระพุทธเจ้า และมีความกรุณาช่วยเหลือและเสียสละเพื่อผู้อื่น สำหรับเรื่องบารมีซึ่งพระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญเพื่อการตรัสรู้ ถือเป็น

หมวดธรรมที่สำคัญที่สุด

ความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในเถรวาทและมหายาน เหมือนกันในเรื่องที่ว่า ได้เคยมีพระพุทธเจ้ามาเป็นจำนวนมากมายมาแล้วในอดีต พระพุทธเจ้าในเถรวาทและพระมานุสสุตพุทธในมหายานจะต้องบำเพ็ญบารมีมาแต่อดีตชาติในฐานะพระโพธิสัตว์ จนพระชาติสุดท้ายที่ตรัสรู้จะมีมหาปรีดิ์ลักษณะ 32 และทรงบำเพ็ญเพียรจนได้ตรัสรู้ อริยสัจ 4 ทนทางแห่งความทุกข์ พระพุทธเจ้าจะเป็นผู้ชี้แนะ สั่งสอน นำทางให้ มวลมนุษยและสรรพสัตว์ทั้งหลายมีชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุข การปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอน จะช่วยทำให้ชีวิตพ้นจากวิฏสงสาร และถึงความสิ้นทุกข์ทั้งปวงได้ ส่วนในแง่ที่ต่างกันคือ ฝ่ายมหายานจะเพิ่มเติมลักษณะพระพุทธเจ้าอีก 2 ประเภท คือ พระอาทิพุทธซึ่งอุบัติขึ้นมาพร้อมกับโลก และพระชยานิพุทธที่เกิดจากอำนาจของพระอาทิพุทธ อยู่ในฐานะ สัมโลกกาย สถิตย์อยู่ในพุทธเกษตร พระชยานิพุทธได้รับการเคารพบูชามากที่สุดในมหายาน พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่าพระพุทธเจ้าถึงอนุปาทิเสสนิพพาน คือดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือแล้ว ไม่มีการกลับมาเกิดใหม่ ส่วนในพุทธปรัชญามหายานนั้นนิพพาน หมายถึงสภาวะหมดกิเลสแต่ถือว่าสำคัญน้อยกว่าการสถิตย์อยู่ในสวรรค์, การช่วยเหลือชาวโลกของพระพุทธเจ้า

ผู้วิจัยพบว่า วิถีทางของการปฏิบัติของศาสนิกทั้ง 2 นิกายจะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของพระพุทธเจ้า เนื่องจากในเถรวาทมีพระพุทธเจ้าประเภทมานุสสุตพุทธะ การปฏิบัติบูชาจะเน้นให้บุคคลปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์โดยมีการกราบไหว้บูชาขออำนาจ พุทธานุภาพปกป้องคุ้มครอง ทั้งนี้บุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้กระทำความดีเป็นสำคัญ ส่วนในมหายานมี พระพุทธเจ้าประเภท อาทิพุทธะ และ ชยานิพุทธะ ซึ่งชาวพุทธมหายานมีความศรัทธาว่าจะเป็นผู้คอยช่วยเหลือและนำทางให้ตนพ้นทุกข์และมีชีวิตที่ดีขึ้นได้ โดยการเคารพสักการะบูชา สวดคือนวอน ภาวนาพระนามพระพุทธเจ้า เคารพสักการะการปฏิบัติแบบเน้นการพึ่งตนเองของเถรวาท

Bodhisattva in Mahayana, there were two important points. First it was to realize the being of Buddha and, secondly, was to help and devote for others. However Paramita which Bodhisattva had to practise to attain enlightenment was most important category of Dharma.

In conclusion, the concept about Buddha in Theravada and Mahayana is similar in some aspects. That is, there had been many of Buddhas in the past. Both Buddha in Theravada and Manussa-Buddha in Mahayana, as Bodhisattva, had compulsorily practised for Paramita until the last stage with 32 Mahapurusalaksana to enlighten 'The Four Noble Truths' which was the salvation from suffering. Buddha had taught, preached and led mankind and living creatures to live tolerably in peace and happiness and undertaking the doctrine of Buddha, prevented life from the wheel of death and birth. However there were some differences between these two schools of Buddhism, that was the two additional aspects of Buddha in Mahayana. First of all Adi-Buddha which took place together with the earth and secondly Dhyani-Buddha which came from the power of Jhana of Adi-Buddha in the position of Sambhogakaya in Buddhaksetra. This Dhyani-Buddha gained the greatest worship in Mahayana.

Theravada Philosophy believes that Buddha has come to the stage of Anupadisesanibbana which means the extinction of Kilesa. There is no either Pancakkhandha or reincarnation. But Nibbana in Mahayana Philosophy means stage without Kilesa which is less important than existing in heaven and salvaging mankind of Buddha.

It is found that the practices of both schools were rather different according to the perceptual characteristics of their particular buddha. In Theravada Philosophy, the buddha was of Manussa - Buddha. This belief led to the practices which emphasised the buddha's words as things to be followed and the paying of homage to the buddha for this sacred power. In Mahayana Philosophy, however, there had been buddhas who were of Adi - Buddha and Dhyani - Buddha. The Mahayana followers believed that buddhas were their helper as well as guiders who could lead them out of their dhuka and to a better life. To achieve these goals, they would offer offerings to the Buddha and prayed by mentioning the Buddha's name, Their praying was more obvious than that practised by the Tharavada followers.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ วิจิตร เกิดวิศิษฐ์ ผู้ช่วยให้คำแนะนำ
 ปรีक्षा และตรวจแก้วิทยานิพนธ์ด้วยความกรุณาอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร
 ณ รั้งมี อาจารย์ผู้ให้คำปรึกษาและกำลังใจอย่างยิ่งแก่ผู้วิจัยตลอดมา รองศาสตราจารย์
 ดร. มารค ตามไท ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ กীরติ บุญเจือ
 และผู้ช่วยศาสตราจารย์ มารยาท กิจสุวรรณ ผู้ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย ตลอดจนคณาจารย์
 ภาควิชาปรัชญาทุกท่านผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางปรัชญาแก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณท่านมหาพุง ถาวรชมุโม แห่งวัดไตรมิตรวิทยาราม
 กรุงเทพมหานคร ผู้ซึ่งกรุณาให้ยืมพระไตรปิฎกเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ
 อาจารย์อภิชาติ โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย ผู้ให้ยืมตำราฝ่ายมหายาน
 และให้คำแนะนำบางประการ

นอกจากนี้ขอขอบคุณ คุณกิ่งกมล ทวีชาติวิทยากุล สถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์-
 มหาวิทยาลัย คุณโชคชัย เลิศวิจิตรานนท์ คุณมาลินี ลิ้มปวงทิพย์ และคุณปรีชา
 เพิ่มวัฒน์ชัย กัลยาณมิตรผู้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนด้านต่าง ๆ และให้กำลังใจตลอดมา

ความดีแห่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มอบแด่ บิดา มารดา ของผู้วิจัย และแด่บุคคล
 ทุกคนที่อุทิศตนเพื่อการศาสนา หรือเผยแพร่ศีลธรรม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รหัสที่ใช้ในการอ้างอิงพระไตรปิฎก

คำย่อ	ย่อมาจาก
ที.ส.	: ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค
ที.มหา.	: ทีฆนิกาย มหาวรรค
ที.ปา.	: ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค
ม.มู.	: มัชฌิมนิกาย มูลปంచาสก
ม.ม.	: มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปంచาสก
ม.อุ.	: มัชฌิมนิกาย อุปริปันณาสก
สัง.นิ.	: สังยุตตนิกาย นิทานวรรค
สัง.ขันธ.	: สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค
สัง.สฬ.	: สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค
สัง.มหา.	: สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
อัง.เอกก.	: อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต
อัง.ทุก.	: อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต
อัง.ติก.	: อังคุตตรนิกาย ทิกนิบาต
อัง.จตุกก.	: อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต
อัง.นวก.	: อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต
ขุ.พุทธ.	: ขุททกนิกาย พุทธวงศ์
ขุ.จริย.	: ขุททกนิกาย จริยาปิฎก

-/-/- พระไตรปิฎกเล่มที่/ข้อ/หน้า

ตัวอย่าง ที.มหา. 10/86/79 หมายความว่า ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก
เล่มที่ 10 ข้อ 86 หน้า 79

อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

- CpA. : CARIYĀPĪTAKA ATTHAKATHĀ PARAMATTHADĪPANĪ.
 Dbh. : DASABHUMIKASUTRA.
 Dhs. : DHARMAṢAMGRAHA.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

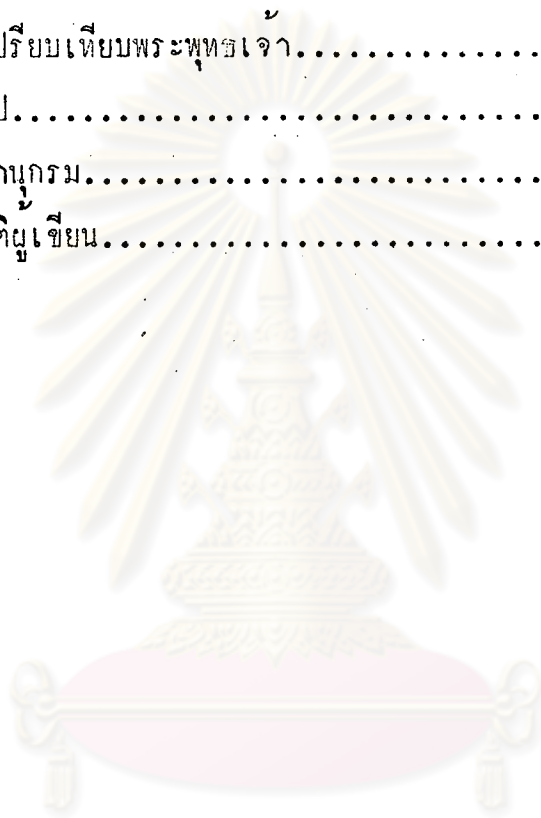
หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฅ

บทที่

1	บทนำ.....	1
	ความเป็นมาของปัญหา.....	1
	วัตถุประสงค์.....	2
	ขอบข่ายการวิจัย.....	2
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	2
	วิธีการวิจัย.....	3
x 2	ความคิดเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญาเถรวาท.....	4
3	ความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในพุทธปรัชญาเถรวาท.....	32
4	ความคิดเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ในพุทธปรัชญามหายาน.....	78
5	ความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในพุทธปรัชญามหายาน.....	109
6	เปรียบเทียบความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในพุทธปรัชญาเถรวาทและ มหายาน.....	140
	1 การเปรียบเทียบความคิดเกี่ยวกับพระโพธิสัตว์.....	140
	ก เปรียบเทียบความหมายและความคิดเกี่ยวกับ พระโพธิสัตว์.....	140
	ข เปรียบเทียบลักษณะการบำเพ็ญบารมี.....	142
	ค เปรียบเทียบผลของการบำเพ็ญบารมี.....	149
	ง เปรียบเทียบโพธิสัตว์.....	151

	2	การเปรียบเทียบความคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า.....	152
	ก	เปรียบเทียบแนวความคิดทั่วไป.....	152
	ข	เปรียบเทียบลักษณะและคุณสมบัติ.....	153
	ค	เปรียบเทียบภาวะการเป็นพระพุทธเจ้า.....	155
	ง	เปรียบเทียบหลักคำสอน.....	157
	จ	เปรียบเทียบพระพุทธเจ้า.....	160
บทที่ 7		บทสรุป.....	164
		บรรณานุกรม.....	169
		ประวัติผู้เขียน.....	173

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย